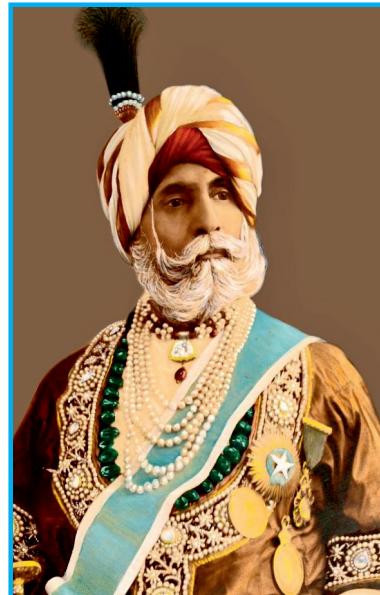

महाराजा रणबीर सिंह

सुचारू	पैमाइश	राहीबाही
न्याय—संहिता	हुक्मनामा	प्रचार—प्रसार
बज़ारतां	परगने	मकतब

महाराजा रणबीर सिंह हुंदा जन्म 1830 ई, च रामगढ़, साम्बा च होआ। एह महाराजा गुलाब सिंह हुंदे सपुत्र हे। 1856 च इ'नें गी रियास्ता दी राजगद्वी पर छालेआ गेआ। महाराजा बनने दे बाद इ'नें परजा दी भलाई—बेहतरी दे बड़े कम्म कीते। इ'नें रियास्ता दा शासन सुचारू ढंगा कन्नै चलाने लेई जम्मू ते कश्मीर प्रांते च बक्ख—बक्ख वजारतां बनाइयां ते रियास्ता गी प्रांते, तसीले ते परगने च बंडेआ।

महाराजा रणबीर सिंह ने रियास्ता च जिमीं सुधारें बक्खी खास ध्यान दिता, इ'नें जमीन दी पैमाईश करोआई ते गल्ला—बटाई दे थाहरा पर मालिया निर्धारत कीता। राहीबाही दे खेत्तरा च सिंचाई दियां बेहतर सुविधा देने आस्तै परानी नैहरै दी मरम्मत करोआई। इसदे इलावा जम्मू प्रांतै च रावी ते उज्ज्व दरेआएं च लौहकियां—लौहकियां नैहरा कढोआइयां। इ'नें अखनूर कश चन्हा दरेआ चा इक बड़डी नैहरा दा

ਕਮਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋਆਯਾ। ਇਸ ਨੈਹਰਾ ਦਾ ਕਮਮ ਇੰਦੇ ਸੁਰਗਵਾਸ ਦੇ ਬਾਦ ਪੂਰਾ ਹੋਆ ਤੇ ਇਸਦਾ ਨਾਂਡ “ਰਣਬੀਰ ਨੈਹਰ” ਰਕਖੇਆ ਗੇਆ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ ਹੋਰੇਂ ਅਪਨੇ ਸ਼ਾਸਨ ਕਾਲ ਚ ਪਰਯਾ ਦੇ ਹਿਤਾ ਚ ਕੇਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਮਮ ਕੀਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਨਤਾ ਗੀ ਨਾਂਡ ਦੇਆਨੇ ਲੇਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕਾਧਮ ਕੀਤਿਆਂ ਤੇ ਪੈਹਲੀ ਬਾਰੀ ਨਾਨਾਂ ਸਹਿਤਾ ਬਨੋਆਈ ਜੇਹੜੀ ‘ਰਣਬੀਰ ਪੀਨਲ ਕੋਡ’ ਨਾਂਡ ਕਨ੍ਹੈ ਪ੍ਰਸਿੱਛ ਏ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋਰੇਂ ਰਿਧਾਸਤਾ ਚ ਬਪਾਰ ਗੀ ਬਢਾਵਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸ਼ਾਲੋਂ ਗੀ ਬੇਚਨੇ ਲੇਈ ਲੰਦਨ ਚ ਇਕ ਕੇਂਦ੍ਰ ਬਨੋਆਯਾ ਤੇ ਸ਼ਾਲੋਂ ਪਰ ਲਗਗੇ ਦਾ ਟੈਕਸ ਮਾਫ ਕੀਤਾ। ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਗੀ ਬਢਾਵਾ ਦੇਨੇ ਲੇਈ ਜਪਾਨ ਜਮਾਂ ਤੂਤੋਂ ਦਿਧਾਂ ਬਧਿਧਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਮਾਂਗੋਆਈਆਂ। ਥਾਹਰ—ਥਾਹਰ ਤੂਤੋਂ ਦੇ ਬੂਹਟੇ ਲੋਆਏ ਤੇ ਲੋਕਿਂ ਗੀ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀਡੇ ਪਾਲਨੇ ਤੇ ਤਾਂਦ ਕਡਕਨੇ ਲੇਈ ਬਧਿਧਾ ਤਰੀਕਿਂ ਦੀ ਸਖਲਾਈ ਦੋਆਈ। ਰੇਸ਼ਮ—ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਕਨ੍ਹੈ ਖਾਂਡ ਤਧਾਰ ਕਰਨੇ ਦੇ ਕਮਮਾ ਗੀ ਬੀ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਰ, ਏਸ, ਪੁਰਾ ਚ ਖਾਂਡੂ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਕਾਧਮ ਕੀਤਾ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋਰੇਂ ਰਿਧਾਸਤ ਜਮ੍ਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਚ ਸ਼ਿਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ—ਪ੍ਰਸਾਰ ਚ ਬੜਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲ, ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਤੇ ਮਕਤਬ ਖਲੋਹਾਇਥੈ ਲੋਕਿਂ ਗੀ ਪਢਾਈ—ਲਿਖਾਈ ਦਿਧਾਂ ਬੇਹਤਰ ਸੁਵਿਧਾਂ ਪ੍ਰਦਾ ਕੀਤਿਆਂ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਤਾਬਾਂ ਛਾਪਨੇ ਲੇਈ ਛਾਪਾਖਾਨਾ ਬੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਡੋਗਰੀ ਲਿਪਿ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਪਢਾਈ—ਲਖਾਈ ਚ ਖਾਸ ਰੁਚਿ ਲੇਈ। ਇੰਦੇ ਰਾਜ ਚ ਸਨ 1884 ਈ. ਚ ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਹੋਆ, ਜਿਸਦੋ ਤੈਹਤ ਹਰ ਮਲਾਜ਼ਮ ਗੀ ਡੋਗਰੀ ਲਿਪਿ ਚ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਨੇ ਕੀ ਹਿਦਾਯਤ ਦਿੱਤੀ ਦੀ ਹੀ ਤੇ ਜੇਹੜਾ ਮਲਾਜ਼ਮ ਡੋਗਰੀ ਲਿਪਿ ਚ ਲਿਖਨਾ ਨੇਈ ਜਾਨਦਾ, ਉਸਦੀ ਤਨਖਾਹ ਚਾ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਕਟੌਤੀ ਕਰਨੇ ਦੀ ਸਜਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕੀਤੀ ਗੇਦੀ ਹੀ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ ਹੋਰੇ ਅਪਨੇ ਰਾਜਕਾਜ ਦਰਾਨ ਲੋਕਿਂ ਗੀ ਦੂਰਸੰਚਾਰ

ਦਿਯਾਂ ਸੁਵਿਧਾ ਦੇਨੇ ਆਸਤੈ ਡਾਕਖਾਨੇ ਬੀ ਕਾਯਮ ਕੀਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਨਤਾ ਲੇਈ ਸ਼ਵਾਸਥ ਸਰਬਂਧੀ ਬੇਹਤਰ ਸ਼੍ਵੱਲਤੋਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਬੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਚ ਰੋਗਿਯੇਂ ਗੀ ਮੁਫਤ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬੀ ਕੀਤੇ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜਤੀਮ ਤੇ ਬੇਖ਼ਹਾਰਾ ਬਚਚੇ ਤੇ ਵਿਧਵਾ ਜਨਾਨਿਯੇਂ ਲੇਈ ਮਾਲੀ ਮਦਾਦ ਦੇਨੇ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਚਾਲੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋਰੋਂ ਅਪਨੇ ਰਾਜਕਾਲ ਚ ਜਨਤਾ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਰਕਖੇਆ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਚ ਨਮੋਂ ਕਮਮ ਕੀਤੇ।

ਸਨ 1885 ਈ, ਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੁਂਦਾ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਈ ਗੇਆ।

ਅਭ्यਾਸ

1. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗੇਦੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲਿਖੋ :—
 - ਕ). ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ ਹੁ'ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੂਂ ਤੇ ਕੁਝੈ ਹੋਆ ਹਾ ?
 - ਖ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ ਹੋਰੋਂ ਪਰਜਾ ਦੀ ਮਲਾਈ—ਬੇਹਤਰੀ ਆਸਤੇ ਕੇਹੜੇ—ਕੇਹੜੇ ਕਮਮ ਕੀਤੇ ?
 - ਗ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ ਹੋਰੋਂ ਬਪਾਰ ਗੀ ਬਢਾਵਾ ਦੇਨੇ ਗਿਤੈ ਕੇਹੜੇ—ਕੇਹੜੇ ਕਮਮ ਕੀਤੇ ?
 - ਘ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ ਹੋਰੋਂ ਜਿਸ ਨਾਨਕ ਦੇਵ— ਸਾਂਹਿਤਾ ਗੀ ਬਨੋਆਯਾ, ਓਹ ਕਿਸ ਨਾਂਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸਿੰਛ ਏ ?
 - ਙ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ ਹੁਂਦੇ ਰਾਜਕਾਲ ਗੀ ਭੋਗਰੀ ਦਾ ਸਨੈਹਰਾ ਦੌਰ ਕੀ ? ਆਖੇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ?
2. ਸ਼੍ਰੁਤਲੇਖ : ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗੇਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਇਥੈ ਬਾਕਿ ਬਨਾਓ :—

ਸੁਚਾਰੂ

ਪੈਰਾਇਥਾ

ਨਾਨਕ ਦੇਵ

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਬਜਾਰਤ

ਪਰਗਨਾ

ਮਕਤਬ

ਰਣਬੀਰ

सपुत्र निर्धारत लौहकियां रहूलतां

3. स्वेच्छा शब्दों कन्नै खाल्ली थाहर पूरो :—

दस फीसदी, रणबीर नैहर, सुर्गवास, सपुत्र, ध्यान

- क) महाराजा रणबीर सिंह होर महाराजा गुलाब सिंह हुंदे.....
हे ।
- ख) महाराजा रणबीर सिंह होरे रियास्ता च जिमीं सुधारें बक्खी खास ..
दिता ।
- ग) चन्हां दरेआ च कड्ढी गेदी नैहरा दा नांड़..... रक्खेआ
गेआ ।
- घ) हुक्मनामे तैहत सरकारी मलाजमें गी डोगरी लिपि च दरखास्त
नेई लिखने उपर अपनी तन्खाही चा..... दी कटौती
करोआनी पौंदी ही ।

4. पढ़ो समझो ते लिखो :—

बजारत = बजारतां तसील = तसीलां

नैहर = नैहरां अदालत = अदालतां

5. स्वेच्छा कथन दे अग्गै (✓) ते गल्त दे अग्गे (x) दा नशान लाओ :—

- क) महाराजा गुलाब सिंह हुंदा जन्म सन 1830 च होआ हा । ()
- ख) महाराजा गुलाब सिंह होर महाराजा रणबीर सिंह हुंदे दादा
जी हे । ()

- ਗ) ਉਜ਼਼ ਤੇ ਰਾਵੀ ਦਰੇਆਏਂ ਚਾ ਨੈਹਰਾਂ ਕਢੋਆਇਆਂ ਗੇਇਆਂ | ()
- ਘ) 'ਰਣਬੀਰ ਪੀਨਲ ਕੋਡ' ਨਿਆਅ— ਸਹਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂਡ ਏ | ()
- ਝ) ਡੋਗਰੀ ਲਿਪਿ ਦੀ ਬਰਤੂਨ ਬਾਰੈ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸਨ् 1864ੰਈ, ਚ ਜਾਰੀ ਹੋਓ ਹਾ। ()

ਅਧਿਆਪਕੋਂ ਆਸਟੈ ਨਿਰੰਦਸ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਬਜਾਰਤਾਂ, ਨੈਹਰਾਂ, ਸੁਵਿਧਾਂ, ਕਿਰਸਾਂ, ਦੁਆਇਆਂ, ਕਤਾਬਾਂ, ਖਾਸੇ ਸਤ੍ਰੀਲਿੰਗ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਬਚਨ ਚ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਹੋਏ ਦੇ ਨ। ਤ 'ਆਂ ਤੇ ਸਭਨੇ ਸਤ੍ਰੀਲਿੰਗ ਦੇ ਬਹੁਬਚਨੀ ਰੂਪੋਂ ਚ ਖੀਰਾ ਚ 'ਆਂ' ਪ੍ਰਤਿਧ੍ਵ ਲਗਦਾ ਏ ਪਰ ਅਕਰਾਂਤ, ਆਕਾਰਾਂਤ ਆਦਿ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਸ਼ਵਰੋਂ ਆਹਲਿਯੋਂ ਸ਼ਵਰਾਂਤ ਸਤ੍ਰੀਲਿੰਗ ਸਂਜ਼ਾਏਂ ਦੇ ਖੀਰਾ ਚ ਬਹੁਬਚਨੀ 'ਆਂ' ਜੁੜਨੇ ਕਹਿਏ ਦੇ ਮੂਲ ਰੂਪੋਂ ਚ ਕਿਸ ਪਰਿਵਰਤਨ ਬੀ ਤਠੀ ਆਂਦੇ ਨ। ਜਿ'ਧਾਂ :—

ਕੁਡੀ + ਆਂ = ਕੁਡਿਆਂ

ਨੂਂਹ + ਆਂ = ਨੁਹਾਂ

ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ + ਆਂ = ਪਾਠਸ਼ਾਲਾਂ

ਅਧਿਆਪਕੋਂ ਗੀ ਚਾਹਿਦਾ ਦੇ ਜੇ ਓਹ ਵਿਦਾਰਥੀਯੋਂ ਗੀ ਝਾਂਨੇ ਤਦਾਹਰਣੋਂ ਰਾਹੋਂ ਸਤ੍ਰੀਲਿੰਗ ਦੇ ਬਹੁਬਚਨ ਬਨਾਨੇ ਪੂਰੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਨ।.